

792

Cím :

Egy este a Vigorinházban

Helv

Vigriñhón

Idő

"1920"

Forrás:

Uj-kenyédér

Személy

Helyszám

Dr.

1920 II, 17

(Helv)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

minden, amit adott...

Nem tudom, vannak Pesten tiúkos memoárírók, akik papírosra vetik az elfutó napok emlékeit. Az emlékek gyorsan suhognak át a felejtésbe és a távolságokon keresztül elbágyad a halott napok arca. Szeretnék belelapozni az ötödfél esztendőös jegyzetekbe és szeretném tudni, vajjon mit öntöltek betűkbe a tegnapi, a tegnapielőtti? Egy bizalmasan megmutatott lipótországi palló partantja belém a kérdést, egy szatirikus idegen megjegyzése, aki 1915. októberében vagy novemberében ezt a mondatot felejtette papíron: ha meg akarod ismerni Pestet, a Vigaszínházba járj!

Azt hittem, a megjegyzés melegségesen szellemes, erőszakolja az érdeklődést, pedig csak vallomás. Őszinte, egyenes vallomása egy fajnak, mely kasztszerűen körülbástyázva él közöttünk és rajtunk, mely szint, hangot, karaktert ad a városnak, mely saját izlésére alakított mindent köröskörül. Az undok malterpaloták ideges vonalai, a kávéházak, a holtok, az újságok és könyvek, az idegen logikára csavaródó magyar nyelv ennek a faji szellemnek megnyilatkozása és akik megszűl idegenből jöttünk, ezért nem tudunk itt megszokni soha. Lázárjai vagyunk ennek a városnak, mely kirabolt lelkünkől minden-

városaink, mely kirabolt lelkünkben mindent, amit az ifjúság adott, megcsalta álmainkat, melyet róla álmodtunk, amikor a messzi magyar városokra leomlott a gyilkos ősz és sárba fullasztotta az utakat. A busz eső hallott indulót zörrentett az ablaküvegen, melyen keresztül beásított a fekete éjszaka, mely mintha bilincs lett volna karjainkon. Ilyenkor összebujtunk és Pestről beszéltünk felbőgázó szemmel, a mesék városáról, mely dalt, mámort, boldogságot ígért, mely aranygarádicsot gurít lábunk alá és felringat sohasem ismert magasságok ölébe, ahonnan semminek látszik szülővárosunk és nevelésének

És jöttünk hittel, jöttünk bizakodással a város magába gyűrt, lenyűgözött. Az első esztendőök forrósága után kezdtük csak észrevenni, hogy szerelmünk kendőzte magát. A város nem a miénk, a város másoké. Hiábaköltött magára friss rizsposztótegel, keresztültört az idegen lónus, a vörösség, hiába szól magyarázóval hozzánk, a logika, amely a mondatok szárnyát csatogtatta — zsidó maradt. A háború a teljes megismerésig keserített s ha lehetne, visszacsikarnánk tőle a sok elégtét illuziót, a sok elvesztett napot melyet céljai felé robotoltunk igájában, merő tartott, ő tartatott édes fiai zsoldján, kik nekünk örökkön idegenek lesznek.

Most a nemzeti gyász napjaiban feketéllő hollószárnyon csattognak keresztül rajtunk az emlékek és hazafelé sóhajtnak az eltűnt éjszakákra, melyet elrabolt a földde együtt az oláh. Akik szárnyal alatt vannak épp úgy sóhajtanak Pest felé, mint mi akkoriban, amikor idekészülődtünk. Mekkája let megint millió meg millió magyarnak, erre felé dobbantja a szívek tengere a beleje fulasztott zokogást. Pest megérzi — gondolják — megérti és a szabadtól gondolatot térvé acélosodtak az ezerkupolás város homloka alatt. Innen jön a megváltás, a magyar szabadság.

Ezekre a szent illúziókra gondolva mentem a minap este a Vigszínházba, melynek homlokán, pont a lefelpelt vörös zászló helyén huslakodott a fekete lobogó. Valamikor fekete-sárga és fekete-fehér pompázott ott. Akkor más világ volt. A német hadak a: Argonne-ok erdejét égették, vaslábuk s szarmata-síkságot gázolt. A lipótvárosi sasflóák mellett tenyeres-lálpas német dajkák rezegtek és Alfrédka tengerészsapkáján aranybetűsen csillogott e név: von Hindenburg. Az első hadiak ekkor jelentek meg a horizonton s a társadalmi horizontot a "vig-

prosceniumpáholya jelentette. Akkoriban a bennszülöttek, az ösfoglalók lenéztek a be-
tökladókat, akik egy-két hónap alatt nyuz-
tak annyit a magyarságról, mint ők egy-két
generáció alatt. Különbben egyformán mezt-
láb jöttek, egyformán kezdtek, ugyanannak
az erőnek fölfelé lendítő ereje hajította őket
büvös nosztalgiaiával Pest felé, melynek nem
alélen multja, nem tudott ellenállani roha-
muknak. A város hajlékot adott nekik s ők
hajlékot építettek muzsájuknak.

Benn a nézőtérén az egymásra zsúfolt emberek nehéz illata uralkodott. Ez az illat kikerülhetetlen, de itt mintha egy fokkal nehezebb lett volna. A fülledtségén keresztül tör lassankint a parfüm, melyet üvegekben hoznak az asszonyok. A retikülök zárja fel pattan és kifelhőzik a valódi Roger & Gallet, melynek minden cseppje drágább, mint egy átlagos magyar egész évi leve-se. Valami leirhatatlan szagszimfónia reszket a levegőben. Szikrázó briliáns nyakékek, fülönfüggők, karkötők. Vércsinű smaragdok szeméből lobogott a tűz, sárga topázok, berillek, kékszínű zafírok bontották ki titokzatos káprázatukat. A hideg briliáns színekről foszlatta a lámpafényt, a gyűrűk kövéből kiszökkenő sugárkák bajadértáncot ringattak az emberfejekkel zsúfolt széksorok felé. Nagy gömbölyűségek, fehér husok párnázták tei a páholyokat, a gömbölyű hufolyam lecsordult a földszintre, elterült, szétterpeszkedett. Fölfelé is csapott líhegve, de csak a második emeletig ért. Ott elcsafnyult és a kakasülő felé már sovány, szögletes vonalak is törtek utat a nagy, mindent egybefoglaló gömbölyűségbe, hizottaságba. A karzaton, úgy látszik, «mások» is voltak.

Az első pillanat impressziója nem tud lemállani rólam. Nézem az elégedett arckifejezést, az uralkodó idegen típust, a férfiak vércsekiifejezését, az asszonyok befelegését. Észreveszem, mennyire idegen ráituk minden.

Az európai ruha, a módor, a nyelv, a mozdulat, melybe kényszerítik magukat. Mindent mástól vettek és mégis keresztültörök rájuk a faji jelleg, az igaz élet, a kendőzellen, az eltagadhatatlan, Köröskörül diadalmasan ül és terjeszkedik ez a jelleg és valami lenyűgözöttség érzése foglalat. Szinte megkönyebbülök, amikor becsuszik alázatosan a jegyszédő. Ő az én fajtám. Ő a rendőr, a portás, a páholynyitogató. Alázatosan. Szolgák. Leigáztak. Vajjon mit érezhet egy ilyen pária, amikor az idegen előtt le kell, hogy vegye magyarbaszabott süvegét? Nem tudom, de nem hiszem, hogy ne égne lelke mélyén egy lángnyi keserűség, egy szikrányi szégyen. Arcán még rajta van a magyar vonás, de a szeméből kilobbant az Alföld tüze. Az idegen letiporta. Lehet, hogy nem tudja és boldog akkor...

A ruhatáros és a büffés már nem magyarok. Ezeket a pozíciókat nem adják idegennek. Az idegen legyen és maradjon szolga, bárbar érdekességét adja az uraknak. Az uralkodóknak...

A szerelem vásárát adták. A hitvány darabról nem érdemes beszélni. Tipikusan viginsházi dolog, a körülöttem dagadozó társadalom szintjének, izlésének és erkölcsének való. A színészek javarésze szintén ebből a társadalomból való. A furesán — löcyszerűen hajló lábszáresontok ezuttal szerencsémre nem viselték Ocskay László kordovánscizmáit, a faji hovátartozásnak ez az alig elrejtendő megnyilatkozása pantallóban szerénykedett. A színészek izzadtak, dolgoztak, a nézőtér lihegve kapcsolódott az akcióba. A diszletek a butorkereskedés reklámkirakatát is leegázolva ordítanak egy sehol sem látott izlést. Ezeket a motívumokat viszonylatlan nem egyetemesen lipótvárosi házakban, melynek lakói Jób-dánielen keresztül fogalmazzák meg a szépet.

Az első három képet megfélemlő merevséggel nézik végig. Európa még uralkodik a páholyokon. Mándi Samu klasszikus magyar feje a földszinten gebeckedik, szeme vágyóan

röpül egy páholy felé. A vastüggöny lecsuszik, mint a görredőny a társaság firtablálja alatt. Az asszonyok keze a frizura felé csuszik. En csak ezt látom. Szomszédom egy fiatal szíriai sas mást is lát. Hja, a sok! Összevihog a mellette ülő hajadonnal, aki szeretne elpirulni, de csak az ajkát nyálazza fényesre.

— Maga mindig erre gondol!

A hátam mögött egy komoly, keltőskönyvvivő hatalmas látócsövet koccant a fejemenk tévedésből. Társa kicsavarja a kezéből, mialatt leperreg a párbeszéd:

— Nna, ugy-e a Huszár?

— Nna, nem a Huszár. Én láttam az Erdékesben.

— Miért vagy dühös? Talán ide nem passzolna a Huszárnak?

Fölkelek, mert a két férfi a politikára csap, én azonban — fájdalom — nagyon egyedül voltam ahhoz, hogy az arcukba csapjak. Egy mondat kergetett ki:

— Mit akar ez a piti ország?

Kinn vagyok a foyerban. A büffé előtt egymást gázolják. Boltmenti és pulmögötti szellemességek hömpölyögnek. A hölgyek könyörtelenül esznek. A férfiak is. Egy sonkáskenyér — talán egy deka lehet — hét korona. Egy Pista névre hallgató ifju, a szíriaiak mohóságával csak tizenhat darabot gyűr magába. A másik sas kilencig birta csupán. Meg is kérdezte az elsőt:

— Hogy birtad ezt megenni mind?

— Csak. Vacsora előtt semmi.

Visszalapulok helyemre. Természetesen már más ül rajta. A jegyszédővel távolítottam el, aki szemmel láthatóan boldog, hogy egy pillanatra egy sémíta fölé keveredik. A merevség elfoszlott, a beszéd hangosabb. Előtem egy család beszélget:

— Mennyit erléboltunk?! Emlékszel a Prachwitz hadnagyra? Szegény, hol lehet?

— Hol? Otthon. Ők már kint vannak a háborúból!

— Hanem fess fiu volt. De a Popescu se volt csunya! Tudod azt nekem. Aradról

A beszélgetés során kitűnik, hogy a Budapesten keresztülgázoló hadseregek minden tisztje mellettük pompázott a korzón. Először a német, a francia, az oláh, sőt — vörös-parancsnok is volt a gyűjteményben.

Fenn a páholyokban egymást látogatják. A mozdulatok kidolgozottak, mint a színészeké. A meghajlás, az elhelyezkedés, minden. Ezek azért járnak ide, hogy híven lemásolják a színpadot és az életbe nem való gesztusokat elviszik szalonjaikba. Furesa. Különös, kissé suta, kissé bizarr, kissé kómikus. De csak nekünk: ők benne vannak. A teátrálítás közelebb van természetükhöz és a színpadi gesztus szeliden hat eredeti, pulmögötti mozdulatuk után.

A függőnyt felhúzzák. A lámpák elalszanak. Odafenn a páholyokban és lenn a földszinten enni kezdenek. Esznek, kitarthatóan esznek. Sehol a világos nem látni efféle, csak itt. Az evés az éhség idején kultusz lett. Kifejezője a gazdagságnak, a bőségnek, a hatalomnak. Tehát a rágószervek működni kezdenek. A megszokott illatokon keresztül új, éles szag dől keresztül magát. Az első pillanatban nem tudom mi az, a következőben azonban — a fejemre hull egy mandarin-narancs héjja. Szomszédom elkuncogja magát, a nézőtérben püsszegnek. Az előadás perdül, csak az étkezés izommozgása lop beleje idegenséget.

Fölkelek, mert nem bírom tovább. Magamra rántom a kabátom, elmegyek. A büffé előtt visz el utam: a hölgy most helyezi tartóra a friss sonkáskenyeret. A ruhatáros állszól hozzá mosolyogva:

— Nem is fogyott el minden?

— Majd elfogy a második után!

Az előcsarnokban a rendőr meg a portás beszélnek:

— Ebből se lesz béke! Inkább még négy telet lesznek odakinn!

A másik rábólintott. Némán, helytelen. Megnézem őket: Sodomában két igaz, a Vigaszínházban két magyar volt.